2. Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi
20 - 24 Kasım 2017
Haliç Kongre Merkezi - İstanbul

Arşiv Malzemesinin Tanımlanmasında Sürdürülebilirlik:

Ulusal ve Uluslararası Standartların Analizi

Bahattin Yalçınkaya

Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

2. Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi

20-24 Kasım 2017 Haliç Kongre Merkezi İstanbul

Tanımlamaya Girerken

- Arşivcilik yaklaşımı, düzenleme ve tanımlama açısından genellikle kütüphanecilik uygulamaları ile karıştırılsa da prensipte farklılıklar göstermektedir.
- Kütüphanecinin uğraştığı ve tanımlama için çaba sarf ettiği ciltler, hacimce arşivcilerin çalıştığı materyallerden fazla olabilir fakat arşivcinin yerleşik olmayan standartlaşmamış ve karmaşık bir evrene sahip olduğu göz ardı edilmemelidir.

Arşiv Malzemesi ve Kütüphane Malzemesi Arasındaki Farklıklar

	Kütüphane	Arşiv
Doğası	Yayınlanmış, ayrık yapıda, kendi başına mantıklı, çoklu kopya	Yayınlanmamış, Belgeler gruplarla ilintili, tek başına anlam ifade etmeyen
Oluşturucusu	Birden Fazla	Bir kuruluş, bir organizasyon ya da insan
Oluşturma Yöntemi	Her biri ayrık oluşturulmuş	Rutin iş veya yaşamın bir parçası olarak organik olarak üretilmiş
Nasıl Sağlandığı	Parça olarak sağlanan	Grup Olarak değer biçilen
Nasıl Düzenlendiği	Konu başlıklarıyla	Provenans veya Orijinal Düzen (Yapısal ya da Fonskiyonel)
Nasıl Tanımlandığı	Parça Parça	Bütünsel (Belge Grupları, Seriler, Koleksiyonlar)
Nerede Tanımlandığı	Materyalin Kendisiyle bir katalogda	Arşivci tarafından hazırlanan araştırma araçları, rehberler, envanterler, veri tabanları
Nasıl Erişileceği	Açık	Kapalı

Doğrudan ilişki

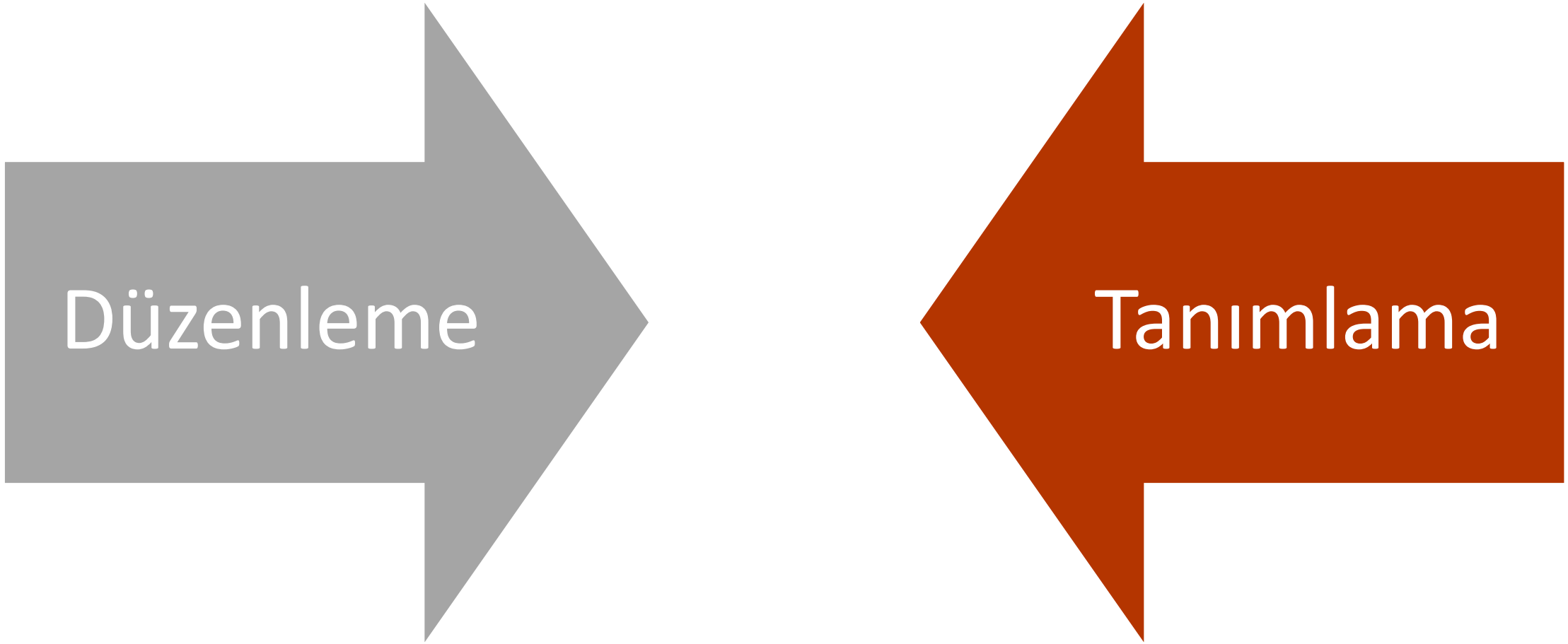

Provenans

- Arşivcilikte tanımlama faaliyeti, düzenleme ile başlayan ve araştırmacıyı da içine alan geniş bir kavramdır. Düzenleme faaliyeti arşiv disiplininde iki farklı prensip ile ele alınmıştır. İlk prensip, Fransızca karşılığıyla *respect des fonds* (kaynağa saygı) olarak da bilinen; 19. yüzyılda Fransız ve Prusyalı arşivciler tarafından geliştirilmiş olan *provenans* prensibidir (Schellenberg, 1993:41).
- Provenans, sağduyuya dayanan bir uygulama olmanın yanı sıra aslında güçlü bir yönlendirici prensiptir.
- Provenans prensibi kütüphanecilikte eserin kimden satın alındığını veya bağış olarak temin edildiğini belirtirken, arşivcilikte belgenin nasıl teşekkül ettiğini ve hangi organik birimden geldiğini ifade eder.

Provenans

- Bir faaliyet ve bu faaliyet tarafından üretilen belgeler arasındaki ilişki
- Bu ilişkinin organik yapıda olması
- Belgelerin tarihsel olmayan nedenlerle oluşturulmuş olması
- Belge ve faaliyet arasındaki ilişkiyi anlamak belgeyi anlamanın esasıdır.

Provenans Yaklaşımı

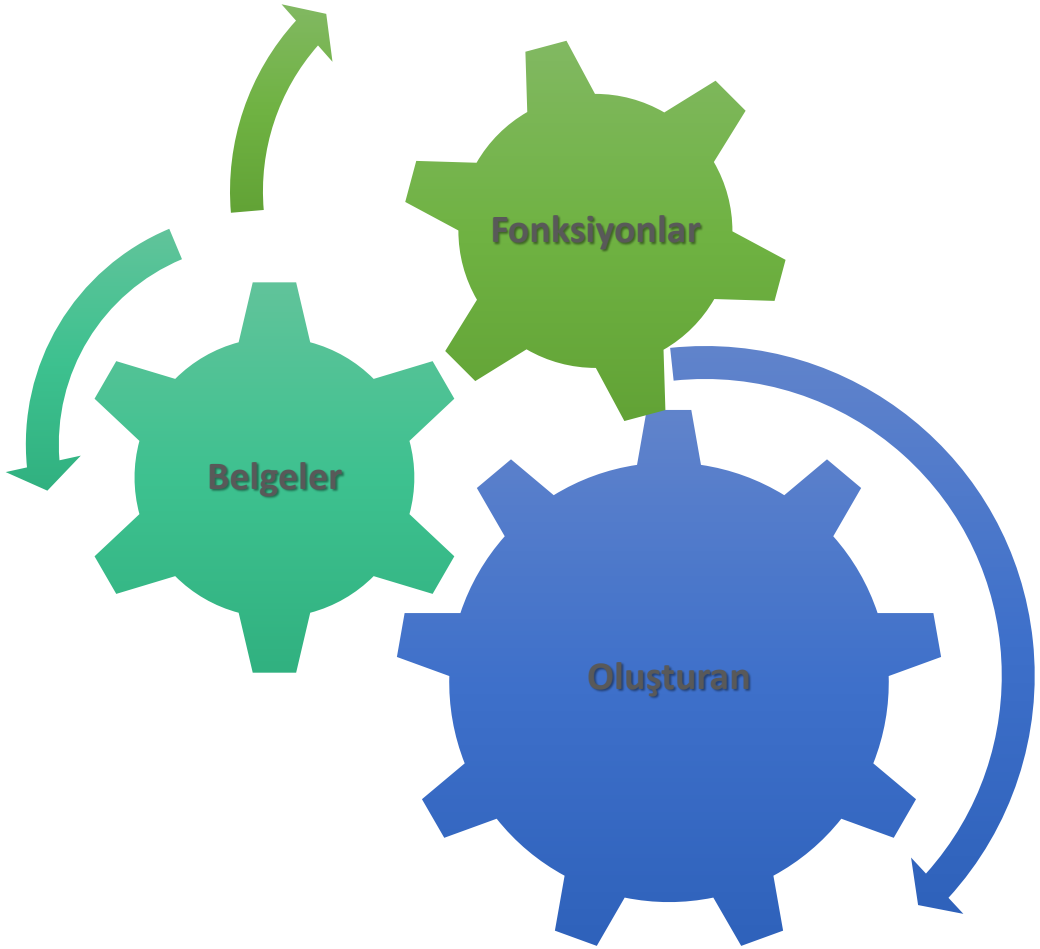

Orijinal Düzen

- İkinci prensip, belgelerin üretildikleri veya bunları üretenlerin, bir araya getiren kişilerin ya da kurumun uyguladığı düzen içinde saklanmaları gerektiğini belirtilen *orijinal düzen*dir. Orijinal düzenin korunması, kullanıcının bilgiyi üretildiği düzen içinde elde etmesini, kullanmasını; bir başka deyişle belgeleri düzenleri içinde gözden geçirdikçe ortaya çıkan öyküyü anlamasını sağlar.

Orijinal Düzen

- Toplu olarak gruplandığında ve incelendiğinde belgelerin anlam taşıması
- Orijinal üreticinin belgeleri düzenlemesinin yolu bu belgelerin üretildiği etkinliği açıkça ortaya koymaktadır

Fonksiyon Yaklaşımı

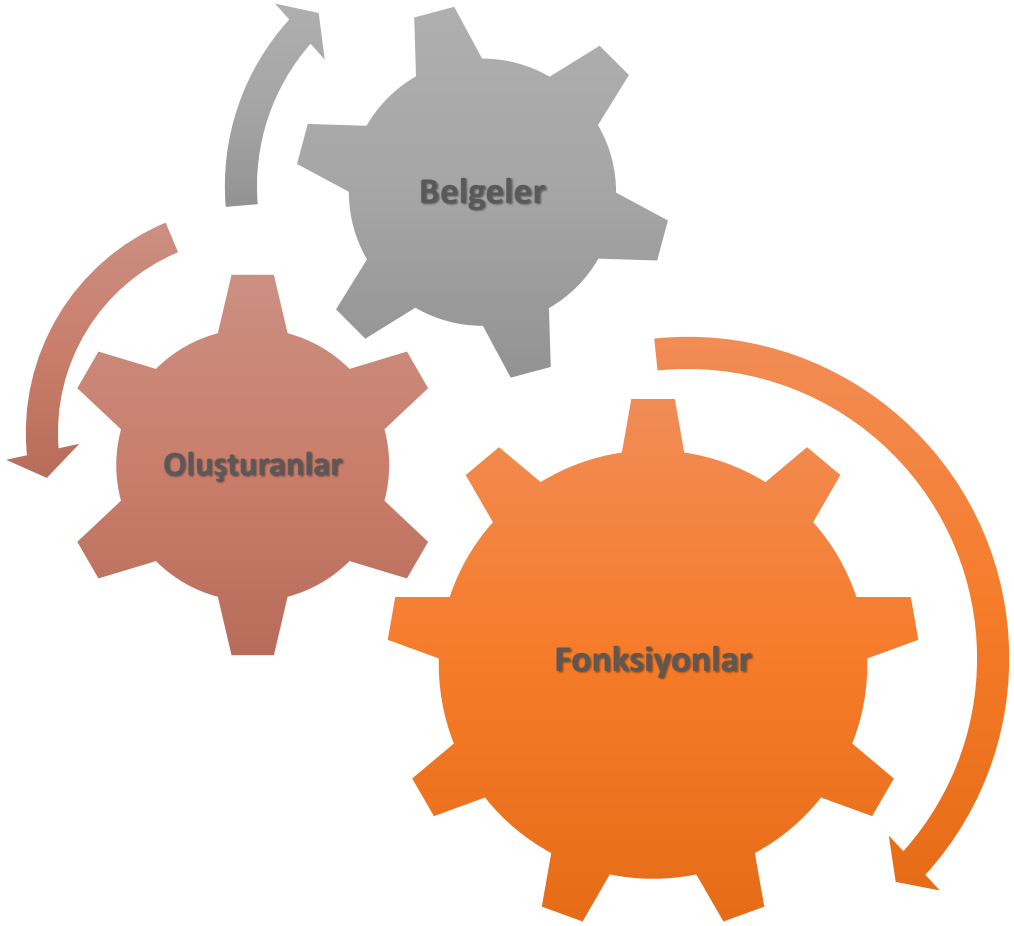

Arşiv malzemesinin tanımlanmasında karşılaşılan sorunlar

- Arşiv kaynağının tanımlamasında belgelerin bütünsel ve gerçek boyutu ile anlaşılması nasıl dokümante edilmiş ve sağlanmıştır?
- Materyallerin herhangi bir başlığa sahip olmaması
- Farklı türde materyallerin harmanlamak (Fotoğraflar, yazışmalar)
- Belgeleri tek tek tanımlamak yeterince farklı ve önemli olmayabilir
- Arşiv malzemesinin bütüncül tanımlama yerine belge bazında tanımlama yapmadan araştırmaya açılamayacağına yönelik yaygın kanaat

Arşivsel Tanımlamaya İşlevsel Yaklaşım

- Belgelerin oluşturulmasında fonksiyonlar ve süreklilik
- İdari yapılarla karşılaştırıldığında işlevlerin istikrarı
- Oluşum ve kullanımları nedensel olarak kayıtlara bağlı olarak fonksiyonlar
- Provenans ve Orijinal düzen üzerine odaklanmak, içeriğin ayrıntılı bir tasvirinden ziyade bağlam ve yapıyı daha fazla vurgular.
- Belgelerin yaşam boyunca yönetilmesi ve arşiv bağının oluşturulup korunmasını sağlar
- Kolektif ve Hiyerarşik düzeyde entelektüel ve fiziksel tanımlama
- Arşivci konu bazlı sorguyu provenans bazlı bir cevapla yanıtlar

Tanımlamanın İlkeleri

- Çok Seviyeli Tanımlama
- Genelden özele ilerleyen bir yapısı vardır
- Açıklama düzeyi ile ilgili bilgileri sağlanmalıdır
- Her açıklama seviyesi bir sonraki yüksek açıklama birimine bağlanmalıdır
- Bilgileri tekrarlamamalı,
- En uygun seviye seçilmelidir.

ISAD(G)'ye Göre Tanımlama Düzeyleri

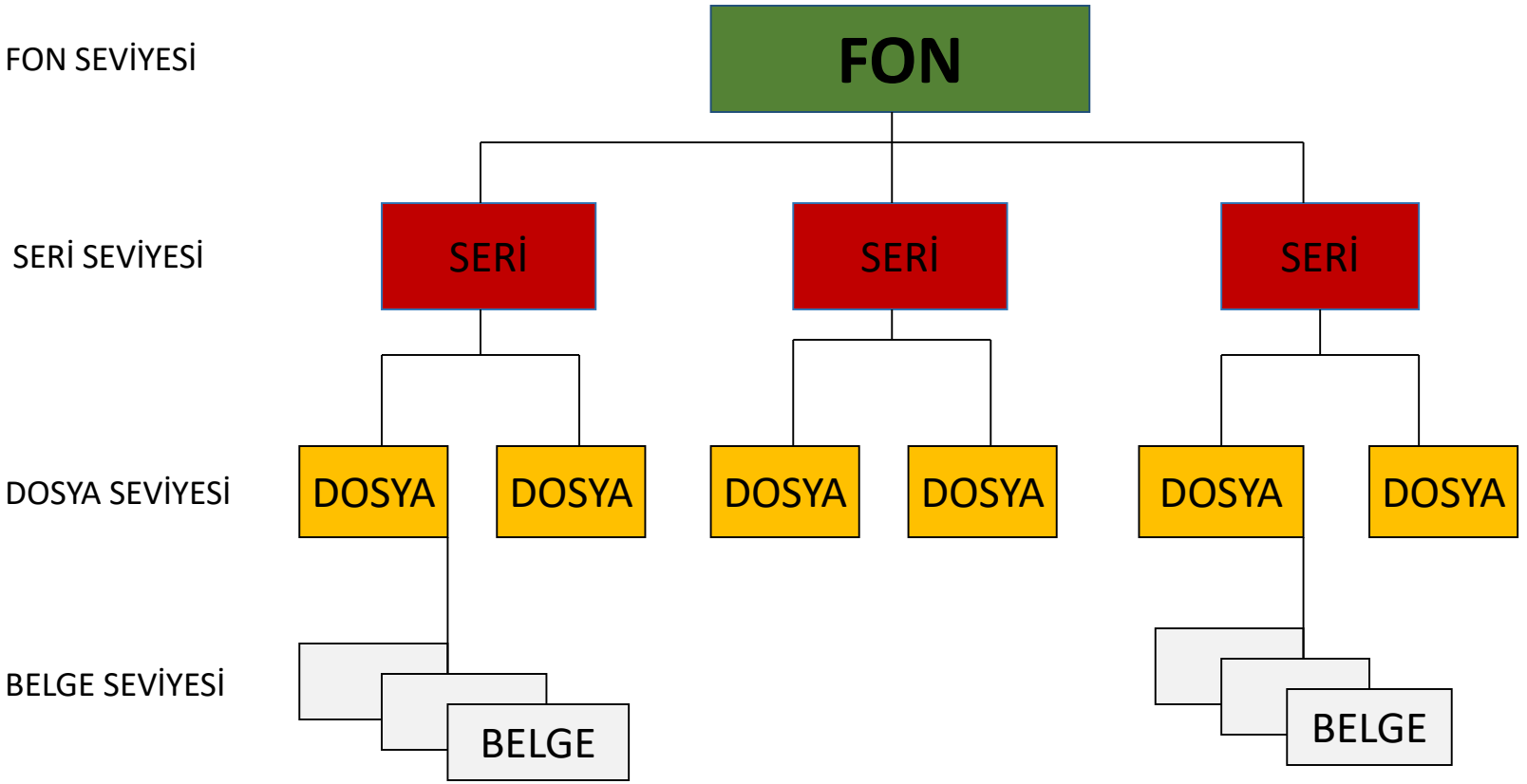

Copyright, UCL 2002

ISAD(G)'ye Göre Tanımlama Seviyelerinin Hiyerarşik Gösterimi

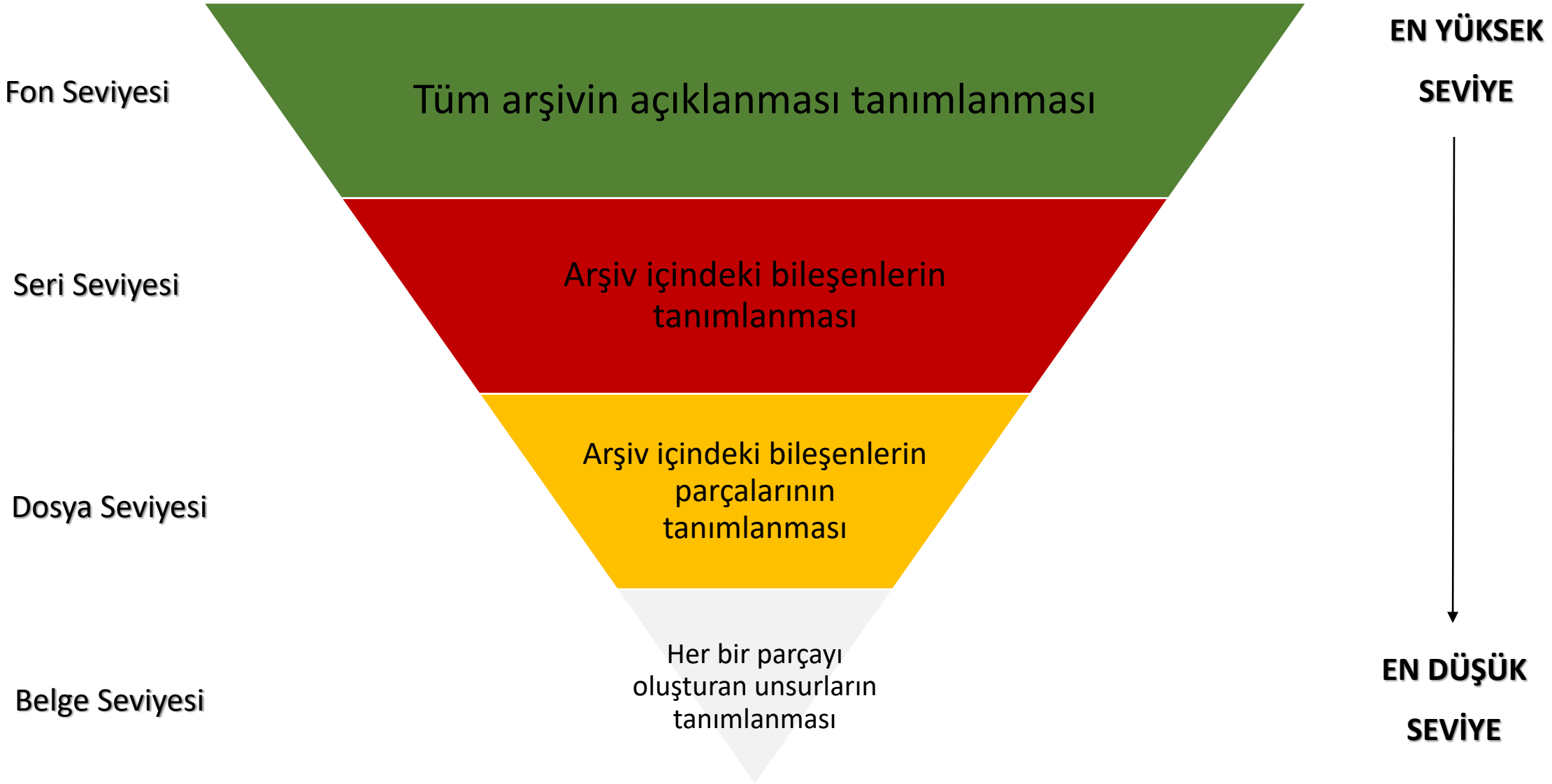

Arşiv Malzemesinin Her Seviye İçin Tanımlama Alanları

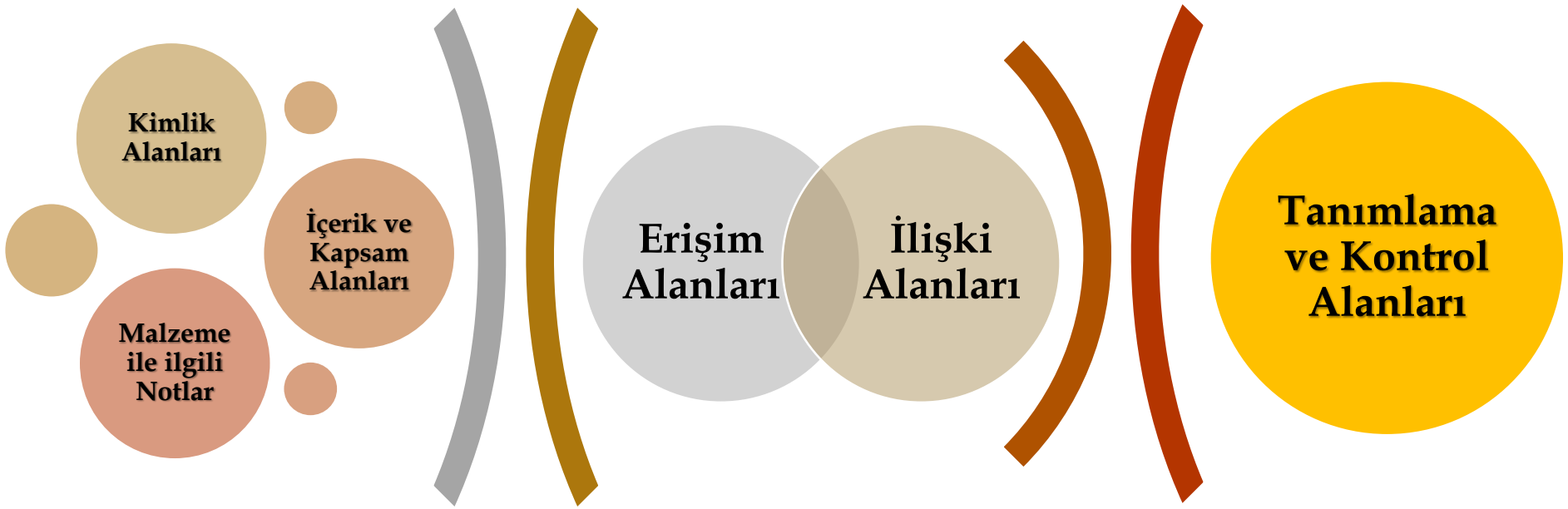

ULUSLARARASI STANDARTLAR

Standartlar diş fırçalarına benzer, herkes iyi bir şey olduğunu kabul eder ancak kimse başkasının kullanmasını istemez.

ICA'ya göre Arşiv Tanımlama Standartları

ISDF (Fonksiyonlar İçin)
International Standard for Describing Functions

ISAAR(CPF) (Varlıklar)

ISDIAH (Depolama Alanları)

ISAD – G (Belgeler)

General International Standard Archival Description (ISAD(G)v2): General Principles

- Arşivler belgeleri olabildiğince bir organizasyonun yarattığı, biriktirdiği ve / veya orijinal düzenine göre muhafaza etmesi gerekir.
- Koleksiyonları işlerken arşivciler, koleksiyonda entelektüel ilişkilere öncelik veren bir hiyerarşik düzey sistemine göre materyalleri düzenlemelidirler.
- Arşivcilerin açıklamaları çok boyutlu olduğu için, en genel bilgiden en özel bilgiye kadar tanımlama yapılabilir.
- Araştırmacı, ilk oluşturanların bilgisi ve belgelerin kaynağı olmadan bir koleksiyonun içeriğini veya yapısını tam olarak anlayamaz.

ISDF: International Standard for the Description of Functions

- İşlevin tanımı: alt fonksiyonlar, iş süreçleri, faaliyetler, görevler, işlemler ve diğerleri
- Kullanılan tanımlar:
  - Birimler olarak tanımla
  - Erişim noktalarının oluşturulmasını ve kullanılmasını denetleme
  - Belge ilişkileri

ISAAR (CPF): International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families,

- Arşiv Otorite belgeleri için kullanılır.
- Bir kurumsal yapı, kişi veya ailenin arşivsel tanımlama sistemi içinde bir birim olarak tanımlanmasını
- Erişim kanallarının oluşturulması ve kontrol edilmesi için arşivsel açıklamaları kapsar
- Belgelerin farklı üreticileri arasındaki ilişkileri belgelemek ve kaynaklar arasındaki ilişkiyi ortaya çıkartmak için kullanılır.

ISDIAH: International Standard for Describing Institutions with Archival Holdings

- Bu standart, arşiv varlıklarına sahip kurumların tanımlarının belirlenmesi için genel kuralları sağlar
- Arşiv kurumların belirlenmesi ve bunlarla bağlantı kurulmasına ilişkin pratik rehberlik sağlanması, eriştirme faaliyeti
- Arşiv amaçlı ve / veya otoriteye sahip kurumların dizinlerinin oluşturulması
- Kütüphaneler ve müzelerin otorite listeleri ile bağlantılarının kurulmasıve / veya bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde kültür miras kurumlarının ortak dizinlerini geliştirmek
- Bölgesel, ulusal veya uluslararası düzeyde arşiv amaçlı kurumlarla ilgili istatistiklerin üretilmesi.

MARC21

- + Düzenli kütüphane yazılımlarını kullanabilir, arşiv amaçlı olmayan materyaller ile entegre erişim sağlar
- - Provenansı zayıflatabilir, diğer materyallerle olan ilişkileri kaybedilebilir

Personal Name	**100**
Corporate Name	**110**
Title	**245a,b**
Inclusive Dates	**245f**
Physical Description (volume)	**300**
Arrangement/Organization	**351**
Biographical/Historical Note	**545**
Scope/content note	**520**
Restrictions on Access	**506**
Terms of Use	**540**
Provenance	**561**
Subject added entry	**650s**
Personal name added entry	**700**
Personal name as subject	**600**
Corporate name as subject	**610**
Link to finding aid or digital collection	**856**

Rules for Archival Description (RAD)

- Tanımlar aracılığıyla arşiv materyallerine erişim sağlamak;
- Arşiv malzemesinin anlaşılmasını sağlamak; içerik, bağlam ve yapı;
- Arşiv malzemesinin orijinalliğini varsaymak için gerekçeler belirlemek aidiyet zinciri, düzenleme ve yaratma ve kullanma koşullarını belgelemektedir.
- Tüm arşiv malzemeleri için ISAD-G'ye benzer bir yapıda tanımlama alanları mevcuttur.
- Yaygın olarak Kanada'da kullanılır.

Manual of Archival Description (MAD2)

- Tutarlı, uygun ve öz bir biçimde açıklayıcı tanımların oluşturulmasını sağlamak
- Arşiv malzemesi hakkında bilgi alışverişini hızlandırmak
- Farklı arşivlerden açıklamaların birleşik bilgi sitemine entegrasyonunu mümkün kılmak
- ISAD-G'ye göre daha yüzeysel ve metinsel bir tanımlama içerir.
- Arşivcinin malzemeyi çok iyi tanıması gerekmektedir.

Diğer Tanımlama Standartları

- EAD – Belgelerin tanımlanması için verinin paylaşımı için kullanımda ancak kaynak tanımlamasına yönelik eksi yönleri bulunuyor.
- AACR2- Kaynakların elektronik ortama aktarımı konusunda baskı oluşturması ve arşivlerin tam anlamıyla tanımlaması uygun olmaması nedeniyle kullanımı zayıf kaldı ve APPM'in doğuşunu tetikledi.
- RDA- Belge bazında kullanım için uygun ve belgenin kaynağını tanımlama konusunda yeterliliği tartışılan bir konudur.

APPM- Archives, Personel Papers, and Manuscript: A Cataloging Manual for Archival Repositories, Historical Societies, and Manuscript Libraries

- Kütüphanecilikte kullanılan kataloglama terimleri arşivcilik için kullanılamazlar. Ancak, kütüphanecilerin de arşivcilerin de, kendi tanımlama işlerinde, başlıkların ve tanımlayıcı terimlerin kullanımında tutarlı olmaları gerekmektedir. Bu konuda 1989 yılında Steven Hensen, arşivcilerin anlayabileceği ve izleyebileceği bir rehber olması ve isimlendirmede kurallar sağlaması amacıyla *Arşivler, Şahsi Belgeler ve Özel Arşivler: Arşivler, Tarihsel Cemiyetler ve Şahsi Arşiv Materyali Barındıran Kütüphaneler için bir Kataloglama El Kitabı (Archives, Personel Papers, and Manuscript: A Cataloging Manual for Archival Repositories, Historical Societies, and Manuscript Libraries)* (APPM) isimli yayını çıkartmıştır (Hensen, 1989). APPM arşivcilikte tanımlamanın uygulanabilirliği üzerine inşa edilmiştir. Kullanıcıları, tanımlayıcı bilgi açısından doğrudan belgelere yönlendirmekten ziyade araştırma araçlarına yöneltmekte ve tek tek belge bazında bir yaklaşımdan çok kolektif bir tanımlama sunmaktadır.

STANDARTLARDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

XIX. Yüzyıldaki başlıca görev biriktirmekti, XX. Yüzyıldaki başlıca görev biriktirilenleri hizmete sunmak olacaktır. C. Francis Adams 1899
Bu cümleye XXI. Yüzyılı da ekleyecek olursak; XXI. Yüzyıl hizmete sunulanları anlamlandırmak olacaktır.

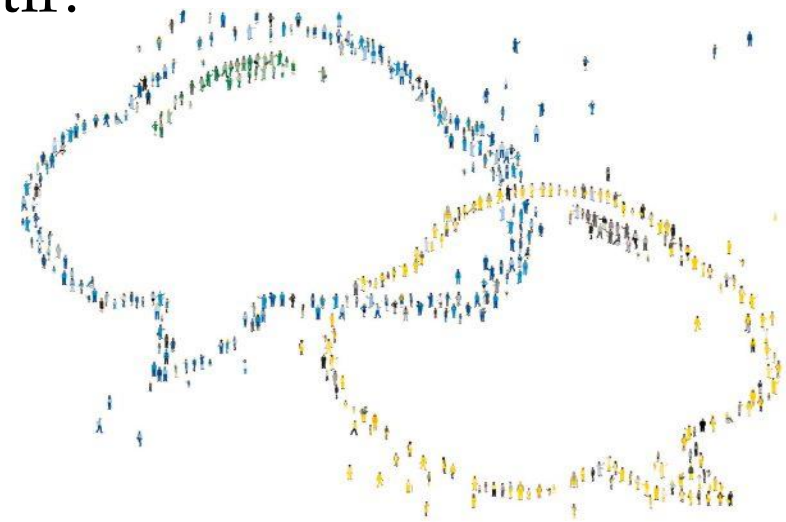

RIC-CM: Records In Contexts A Conceptual Model For Archival Description

- ICA'daki uzmanlar grubu tarafından bu çalışma 2016 Haziran'da taslak olarak yayımlanmıştır.
- Arşiv tanımı için kavramsal bir model ve ontolojik ilişki kurmayı hedeflemektir.
- ICA'nın tüm arşiv tanımlama standartları göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur.
- Arşivlerde büyük veri analitiği için uygun bir yapı sunmaktadır.

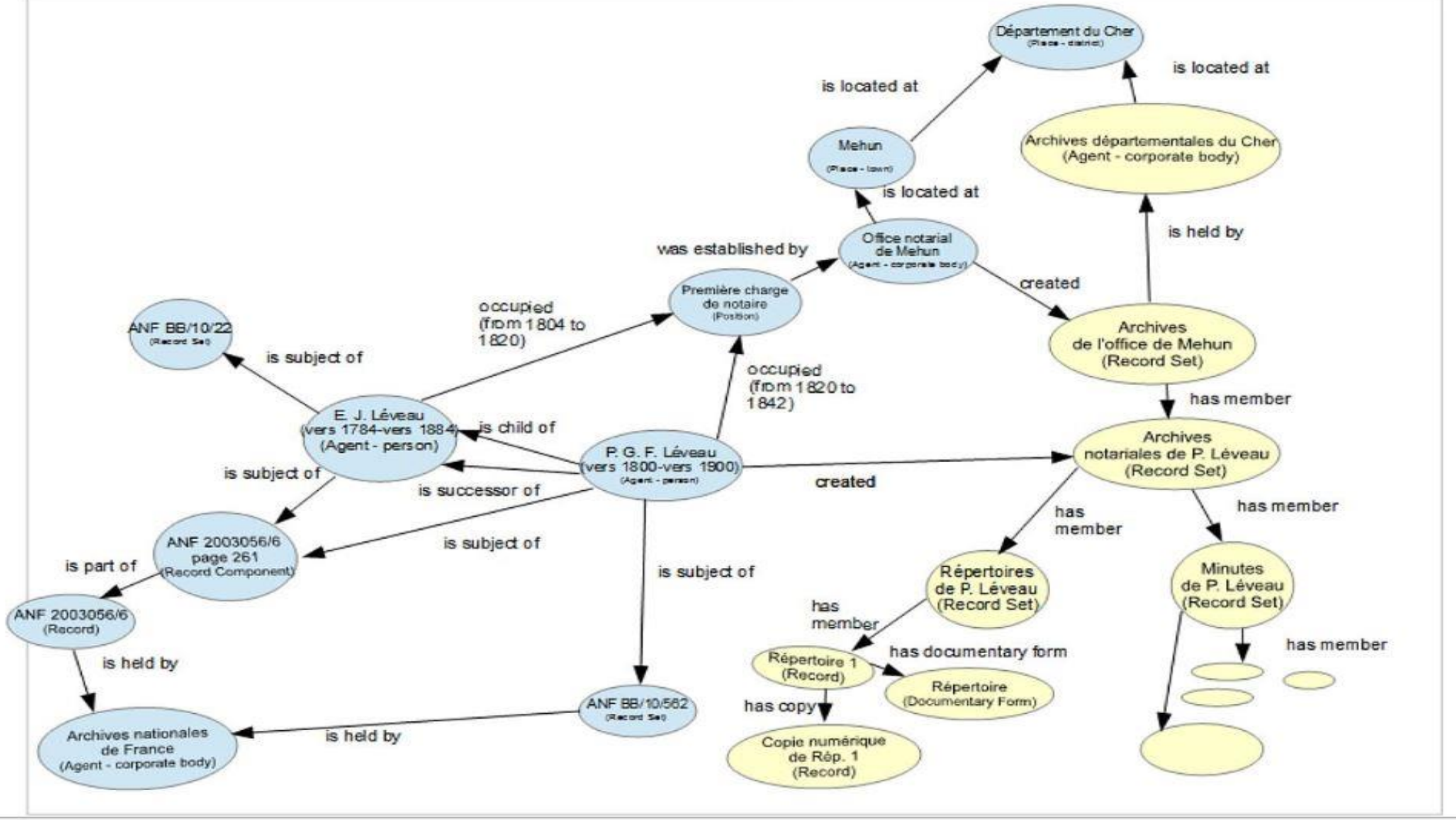
Département du Cher
(Place - district)
is located at
is located at
Mehun
(Place - town)
Archives départementales du Cher
(Agent - corporate body)
is located at
is held by
was established by
Office notarial
de Mehun
(Agent - corporate body)
created
Première charge
de notaire
(Position)
occupied
(from 1804 to
1820)
occupied
(from 1820 to
1842)
ANF BB/10/22
(Record Set)
is subject of
Archives
de l'office de Mehun
(Record Set)
has member
E. J. Léveau
(vers 1784-vers 1884)
(Agent - person)
is child of
P. G. F. Léveau
(vers 1800-vers 1900)
(Agent - person)
Archives
notariales de P. Léveau
(Record Set)
created
is subject of
is successor of
has
member
has member
ANF 2003056/6
page 261
(Record Component)
is subject of
is subject of
Répertoires
de P. Léveau
(Record Set)
Minutes
de P. Léveau
(Record Set)
is part of
ANF 2003056/6
(Record)
has
member
has member
Répertoire 1
(Record)
has documentary form
Répertoire
(Documentary Form)
is held by
has copy
ANF BB/10/562
(Record Set)
Archives nationales
de France
(Agent - corporate body)
is held by
Copie numérique
de Rép. 1
(Record)

Sonuç

- Kaynağı ve ortamı ne olursa olsun arşiv tanımlaması standartlara uygun bir biçimde yapılmalıdır.
- Arşiv malzemesinin araştırmacıya açılması için bir ön şart olarak belge seviyesinde tanımlamanın yapılmış olması algısının değişmesi gereklidir.
- Arşiv kurumlarının tüm Türkiye'de uygun bir yapıda standart tanımlama ile arşiv kaynaklarını tek portal üzerinde araştırmaya açmaları tarihçilerin ve araştırmacıların işini kolaylaştıracaktır.
- Tanımlamada sürdürülebilirlik ilkesi ve gelişen teknolojik yaklaşımlar muhakkak dikkate alınmalıdır.
- Arşiv malzemesinin birbiriyle olan ilişkisi arşiv malzemesinin kendi kadar önemlidir.

thank you
danke
謝謝
ngiyabonga
teşekkür ederim
gracias
merci
obrigado
dziękuję
bedankt
спасибо
Баярлалаа
рахмат
dank je
mochchakkeram
go raibh maith agat
sukriya
kop khun krap
terima kasih
grazie
arigatô
takk
dakujem
tapadh leat
мерси
감사합니다
ありがとう
ευχαριστώ
mauruuru
hvala
sagolun
taiku
mersi
barka
welalin
tack
spas
kia ora
faafetai lava
vinaka
blagodaram
misaotra
matondo
paldies
grazzi
mahalo
хвала
asante
manana
obrigada
tenki
murakoze
chokrane
mamnun
djiere dieuf
tau
akun
dankon
aciu
koszonom
kiitos
dankie
nanni
nandri
dhanyavad
bayarlalaa
gracie
enkosi
sobodi
dekuji
mesi
didi madloba
najis tuke
kam sah hamnida
rahmat
chnorakaloutioun
gratias ago
gracies
sulpay
tanemirt
rahmet
diolch
dhanyavadagalu
shukriya
merce
trugarez
xiexie